

Формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі фахового навчання

Досліджуються питання фахового навчання вчителя образотворчого мистецтва. Класифікація творчих умінь майбутнього спеціаліста розроблена на основі культурологічних орієнтирів та педагогічних методів. Серед психолого-педагогічних умов розвитку творчих здібностей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва пропонуються такі: використання творчого потенціалу і змісту художніх дисциплін; стимулювання мотивації до використання універсальності художньо-образних функцій кожного вміння; самостійна навчально-пізнавальна та творча діяльність; використання особистісно-орієнтованої взаємодії викладачів зі студентами; проведення музейних досліджень на роботах видатних майстрів української народної творчості (М. Примаченко, К. Білокур та ін.). Відповідно до логіки процесу фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва розроблено *сім базових* творчих умінь (описано алгоритми впровадження та принципи функціонування). Враховуються особливості українського менталітету та європейські світоглядні культурні цінності.

Ключові слова: вчитель образотворчого мистецтва; культурна орієнтація; художня майстерність.

Актуальність дослідження пов'язана з тим, що методика формування творчих умінь майбутнього учителя образотворчого мистецтва розглядається у контексті завдань нової української педагогічної школи щодо розвитку вітчизняної освіти, національної культури, творчого потенціалу нації, виховання студента як творчої особистості нового типу з широким світоглядом та фаховими компетенціями, з кваліфікацією, підтвердженою дипломом на рівні європейських освітніх стандартів [1].

Концепція творчості і педагогічної методики формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва повинна розглядатися як сукупність матеріальних, духовних, інтелектуальних та художньо-естетичних аспектів щодо створення системи цінностей. Разом з тим, творчість, творчі здобутки, уміння досліджувалися на кращих художніх творах вітчизняних та зарубіжних митців (М.Пимоненка, О.Мурашка, І.Репіна, Т.Яблонської, І.Марчука; імпресіоністів, як нової «революційної течії» в мистецтві: К.Моне, О.Ренуара, Е.Дега), а також у працях визначних науковців, педагогів (Є.Антонович, І.Зязюн, В.Кремень, Н.Кузьміна, С.Сисоєва, О.Шолокова, О.Шевнюк та ін.), де наголошується необхідність формувати творчі уміння як провідні та визначальні у розвитку творчої особистості в процесі навчання студентів та під час виконання дидактичних і творчих завдань.

Мета статті – визначити творчі вміння, які можна вважати базовими у фаховій підготовці вчителя образотворчого мистецтва (ОБМ).

У психологічному словнику феномен “уміння” розглядається як засвоєний суб'єктом спосіб виконання теоретичних і практичних дій на основі знань і життєвого досвіду. Уміння розподіляються на загальні, творчі й спеціальні. Поняття *творчі уміння* – це можливість успішно виконувати трудову діяльність або дії, оригінальним, унікальним способом під час створення художнього твору або виконання відповідних творчих завдань.

Художній твір – реальне зображення дійсності в художніх образах. Наприклад, творчі вміння, розроблені на основі методів трансформації природних форм у художні формоутворення стають найкращим шляхом до досягнення художньої виразності й композиційної єдності, яка вирішується творчою особистістю. Творча особистість не боїться конфліктів, смілива у вирішенні проблеми під час суперечностей, генеруючи оригінальні ідеї.

Н. Кузьміна у творчому вмінні педагога як творчої особистості виділяє гострий розум, винахідливість, критичність, креативність і вважає, що однією з причин неуспіху в педагогічній діяльності – це «рабське слідування обраному стандарту» [3]. У будь-якому творі – музичному, літературному, зокрема, художньому має бути певний композиційний задум, порядок побудови, де щось є головним, а інше другорядним, яке підпорядковане

головному. Якщо цього не буде, твір розпадеться на окремі частини, нічим між собою не пов'язані.

У національній доктрині розвитку освіти України нашого часу обумовлено завдання щодо створення оптимальних педагогічних умов, які стимулюють студентів до творчості. Перелічимо важливі *психолого-педагогічні умови*, які вдало сприяють формуванню творчих умінь студента:

Перша психолого-педагогічна умова – стимулювання у студента нестандартного мислення, системи певних знань, умінь, навичок, а також розвиненої структури психологічних компонентів: уяви, інтуїції, фантазії, інтерпретації.

Друга психолого-педагогічна умова – забезпечення цілеспрямованого розвитку творчої особистості, здатності її діяти в інтегральному спрямуванні інтелекту, що включає три основних компоненти: аналіз через синтез, творчу інтуїцію, обґрунтовані рішення й оцінювання власних творчих умінь.

Третя психолого-педагогічна умова – опора на національний менталітет з європейським світоглядом на художні цінності та виховання творчої особистості.

Спектр психолого-педагогічних умов узагальнено в організаційно-методичній моделі формування творчих умінь вчителя образотворчого мистецтва і представлено у *Таблиці 1*.

Таблиця 1

Організаційно-методична модель творчих умінь вчителя образотворчого мистецтва

Формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва			
↓			
Спрямування художніх дисциплін			
- Національний аспект образотворчого мистецтва - Інтеграція світових цінностей у процес навчання - Набуття емоційно-естетичної та художньо-творчої майстерності			
Наукові підходи (засади)			
культурологічний, діалоговий, полісуб'єктний, синергетичний. середовищний, виставково-діяльнісний			
Педагогічні принципи			
опори на художню фантазію та інтуїцію	оволодіння творчої майстерністю	принцип поліхудожньої творчої взаємодії	принцип рефлексивної самооцінки
Педагогічні умови			
<i>Використання творчого потенціалу змістового наповнення художніх дисциплін</i> – постановка варіативних навчально-пізнавальних і творчо-практичних завдань під час опанування творів мистецтва; розширення поліхудожніх спеціалізацій; використання синергетичного потенціалу умінь.	<i>Мотиваційне забезпечення формування творчих умінь</i> – розвиток і стимулювання мотивації використання багатогранності художньо-образних функцій кожного вміння; сприяння опору і відмові від залежності студента від оцінок.	<i>Створення фахового середовища, самостійна навчально-пізнавальна та творча діяльність</i> – активізація самостійної роботи, використання особистісно-орієнтованої взаємодії педагогів зі студентами; педагогічно доцільний відбір найбільш художньо-виразних, емоційно-художніх творів з використанням музейного компоненту.	

На нашу думку, остання психолого-педагогічна умова (опора на національний менталітет з європейським світоглядом) сприятиме підготовці національних кадрів в галузі педагогіки мистецтва за умов залучення сучасних педагогічних методів, а саме:

1. Дедуктивних – привчають до послідовності логічної думки, розвивають творче мислення. Особливо значимою є їх роль у систематизації навчального процесу, оволодінні закономірностями індукції і дедукції.

2. Дослідницьких – формують та розвивають як загальні так і індивідуальні /власні/ творчі уміння в процесі дослідження й цілісного вирішення творчих задач або її складових по мірі зростання складності.

3. Проблемних – ефективних для формування творчих умінь, під час використання яких педагог ставить перед студентами творчі завдання і показує розв'язання їх на прикладах, проводячи тренінги, «майстер-класи».

4. Біонічних – трансформації природних форм у художні композиційні формоутворення з урахуванням екологічних та енерго-зберезувальних технологій у відповідності з вітчизняними та зарубіжними стандартами.

5. «Деконструкції» – розвалу класичних пропорцій, конструкцій і відродження виразних образів, що існують у іншому, іноді незвичайному процесі творчості. Цей термін запровадив у лексіку французький філософ і культуролог Жак Дерріда, який тлумачить сучасний образ розуміння як постійне переосмислення речей, явищ, стилів, мов, розширення меж можливого виходу у інші наукові простори.

Водночас, необхідно знайомити студентів з витоками й джерелами творчої спадщини Національного музею народного мистецтва України, з іншими художніми музеями. Обов'язково здійснювати музейні дослідження з робіт визначних майстрів художньої творчості, зокрема: М. Примаченко, К. Білокур, Ф. Панка – яскравих майстрів, які дивовижним розписом покривають миски, чашки, тарілки. Саме твори цих геніальних майстрів стають яскравим прикладом для українського національного відродження, надихають нас на творчість, що підкреслює видатний науковець, проф. Є. Антонович [2].

Аналізуючи погляди науковців стосовно формування творчих умінь, в яких окремі вміння виконують лише одну функцію, було з'ясовано, що одна функція вміння не може сприяти створенню виробу або твору, тому необхідно розробляти поліхудожні функції кожного творчого вміння. Відповідно представлена у нашому дослідженні методика включає *сім творчих умінь* з розробленими поліхудожніми функціями, наповненими змістом й гармонією художніх форм (колір, пластика, настрої). Вважаємо, що вони є оптимальними для фахової підготовки вчителя образотворчого мистецтва.

Для кожного творчого вміння був розроблений алгоритм операцій і запропоновано власну методику формування у чітко визначених видах педагогічної діяльності з урахуванням поліхудожніх функцій кожного творчого вміння. Таким чином, проводячи наукові дослідження стосовно методики формування творчих умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, нами були розроблені **творчі вміння** із урахуванням змістовно-образних поліхудожніх функцій, а також їх впровадження у художньо-педагогічну діяльність. До таких умінь належать:

1. Уміння визначати головне й другорядне, опановуючи майстерність і відтворюючи дійсність у змістовних художніх образах.

2. Уміння проводити аналіз і синтез, відтворюючи настрої, емоції персонажів, або стан природи в гармонійній цілісності композиції твору.

3. Уміння пропонувати гіпотези, нестандартні ідеї, винаходи, поєднуючи художню інтуїцію з аналітичним мистецтвом.

4. Уміння співпрацювати в системі «студент-викладач», розв'язуючи творчо суперечності і рефлексію самооцінки власних творчих умінь.

5. Уміння трансформувати біонічні форми в художньо-образні формоутворення, проводячи експерименти, науково-дослідну діяльність.

6. Уміння застосовувати інноваційні комп'ютерні технології, виготовляючи еко-енерго-збережувальний продукт стосовно євростандартів.

7. Уміння здійснювати художньо-педагогічну діяльність у навчальному процесі, зокрема, в підготовці вчителів з образотворчого мистецтва.

Таким чином, у дослідженні визначено *сім творчих умінь*, формування яких є необхідною умовою ефективного навчання вчителя образотворчого мистецтва; ці творчі уміння можна вважати *базовими* для майбутнього фахівця в опануванні основних спеціальних дисциплін (малюнок, скульптура, розпис тощо).

Література

1. Програма розвитку вищої освіти України «Основні засади розвитку вищої освіти України». – К., 2008. – Ч.4
2. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво : посіб. / Є.А.Антонович, Р.В.Захарчук-Чугай, М.С.Станкевич. – Львів: Світ, 1992. – 270 с.
3. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина – М. : Высш. шк., 1990.
4. Полатайко О.М. Система теорії розуміння та інтерпретації художніх творів у фаховій підготовці майбутніх учителів мистецького профілю // Етнодизайн у контексті українського відродження та європейської інтеграції : зб. наук. пр., кн. 1. – Полтава: Симон, 2018. – С. 375-381.
5. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
6. Щолокова О.П. Новітні підходи та технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін // Innovative processes in education: Collective monograph. – АМЕЕТ Sp. z.o.o., Lodz, Poland, 2017. P.238-246.

Про автора:

Пригодін Микола Дмитрович, член Національної спілки дизайнерів України, старший викладач кафедри «УДПМ та графіки», Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Харків, Україна); **ORCID: 0000-0002-6891-8585**

Prihodin M. D.

The creative skills forming of upcoming teachers of fine arts at vocational training process

Forming of creative skills of fine arts teacher is based on cultural approaches and pedagogy methods. It is the scientific point of view on arts education. The involvement of pedagogical methods are: deductive, research, problem, bionic, "deconstruction" taking into account the optimal psychological and pedagogical conditions, the presence of non-standard thinking, analysis through synthesis, awareness of ways of acting and evaluating their own creative abilities.

The national doctrine of the development of education in Ukraine is due to the task of creating the optimal pedagogical conditions for stimulating of students for creatively activities. Creative skills of fine arts teacher are developed on the basis of methods of transforming natural forms into artistic shapes – the best way to achieve artistic expression and compositional unity. It can be solved by creative personality. The specificity of fine art activities is determined by: scientific and methodological support, acquaintance with historical sources, independence of performance, participation in Olympiads, exhibitions as an inexhaustible source of creativity and inspiration.

There are the list of important psychological and pedagogical conditions successfully contributing to the forming creative abilities: using of creative potential and content of artistic disciplines; stimulating motivation to use the versatility of artistic-figurative functions of each skill; independent educational, cognitive and creative activity; the use of person-oriented interaction of teachers with students, as well as to carry out museum research on the works of outstanding masters of folk art, in particular: M. Prymachenko, K. Bilokur, F. Pank.

For experimental work, we have developed seven creative skills in accordance with the logic of pedagogical process and of creative activities in fine arts. It is optimally for fine arts teacher training. An algorithm of the process is definitude and functions are developed for every of proposed creative skills. These can be used as basics for developing of creative skills in accordance with studying on different fine arts disciplines: drawing, sculpture, batik, painting, etc.

The main concept of the research takes into account the mentality of Ukrainian people and it bases on European value principles.

Keywords: art skills; cultural orientation; teacher of fine arts.

References

1. *Programa rozvytku vishoi osvity Ukrainy «Osnovni zasady rozvytku vishoi osvity Ukrainy»* [The main features of development of higher education of Ukraine : Development Program]. Chapter 4. Kyiv, 2008. (in Ukrainian)
2. Antonovych Ye. A., Zakharchuk-Chuhai R. V. & Stankevych, M. S. *Dekoratyvno-prykladne mystetstvo: posib. dlia stud.* [The decorative and applied art: The student guide for Pedagogical Institutions]. Lviv: Svit, 1992. 270 p. (in Ukrainian)
3. Kuzmina N. V. *Professionalism lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya* [Professionalism of teachers' and of masters of craft education]. Moscow, 1990. (in Russian)
4. Polataiko O. M. Systema teorii rozuminnia ta interpretatsii khudozhnykh tvoriv u fakhovii pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv mystetskoho profilu [System of the theory of understanding and interpretation of art works within professional training of upcoming arts teachers]. *Etnodyzain u konteksti ukrainskoho vidrodzhennia ta yevropeiskoi intehtatsii : zb. nauk. pr., kn. 1* [Ethnic design in the context of Ukrainian revival and European integration], Book 1. Poltava: Symon, 2018, pp. 375-381. (in Ukrainian)
5. Sysoeva S. O. *Osnovy pedagogichnoi tvorchosti : pidruchnyk* [Basics of pedagogical creativity: Schoolbook]. Kyiv: Millenium, 2006. 344 p. (in Ukrainian)
6. Shcholokova O. P. Novitni pidkhody ta tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi vchytelia mystetskykh dystsyplin [New approaches and technologies in the professional training of teachers of arts disciplines]. *Innovative processes in education : collective monograph*. Lodz, Poland, 2017, pp. 238-246. (in Ukrainian)

About the author:

Pryhodin Mykola Dmytrovych, member of the Ukrainian National Designers Union, senior lecturer at the Department of Ukrainian Decorative and Applied Art and Graphics, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine); **ORCID: 0000-0002-6891-8585**